

АЛЕКСАНДАР ГАТАЛИЦА

МИЗОФОНИЈА

Један старац, коже танке, крте и неговане као јапанска свила, одевен у светлоплави мантил, са подоста изношеним ципелама на ногама, ступио је на врата огласног одељења бечког дневника „Курир” и са собом унео противречни дах пролећа. Био је понедељак, дан какав се увек очекује у Бечу у понедељак. „Желео бих да дам оглас у вашим новинама”, казала је придошлица, „извините што ћу закупити читаву страну и тако многим мртвима одузети простор за оглашавање”, додао је уз старачки смешак који му је једва искривио лице.

Службеница иза великог стакла узела је хартију помало згужвану од ношења у џепу. Прочитала је. Подигла поглед. Спустила наочаре. „Забога, хер Конрад”, казала је, „зашто нисте оглас послали електронском поштом?”

„Не користим интернет, од... у ствари, никад га нисам користио. Имао сам клавир као једино средство општења с људима.”

„И сада је крај?”

„Свршено је. Желим да станем док ме још држе живци, имам још мало смисла за хумор и остало ми је оно мало жеља које желим да остварим кад одједном добијем осам сати дневно које сам посвећивао вежбању на клавиру.”

„А-ха”, рекла је службеница. Вратила је наочаре. Почела да куца. Брзо је унела кратки текст. „Молим вас да потписом потврдите тачност онога што желите да се у ’Куриру’ одштапа.”

На формулару је стајало:

КОНЦЕРТЕ НИКАД НИСАМ СВИРАО ИЗ ПРИНУДЕ. ЗА МЕНЕ ЈЕ СВИРАЊЕ БИЛО СТВАР ИЗБОРА ИСТО КАО ШТО ЈЕ И САДАШЊА ОДЛУКА ДА БЛАГОВРЕМЕНО ЗАВРШИМ.

ХВАЛА ВАМ ШТО СТЕ МЕ СЛУШАЛИ И ЗБОГОМ. АЛФРЕД КОНРАД.

„Текст је тачан. Износ за оглас на читавој страници платио сам унапред”, казао је старац и својим потписом потврдио крај каријере дуге шездесет година.

Истог дана – а био је један обични уторак када се у Мадриду већ осећао мирис лета – једна млађа жена, која је могла бити ћерка пијанисте, али то ипак није била, ушла је у хол огласног одељења листа „El Pais”. Казала је да ће закупити целу страну са следећим текстом огласа:

NUNCA HE TOCADO CONCIERTOS FUERA DE VIGOR. PARA MÍ, JUGAR ERA UNA CUESTIÓN DE ELECCIÓN, ASÍ COMO LA DECISIÓN ACTUAL DE TERMINARLO A TIEMPO. GRACIAS POR ESCUCHARME Y ADIOS. ALFREDO KONRAD.

Службеница је погледала текст огласа и упитала кратко: „За сутра, само за Мадрид, или за суботу, за целу Шпанију, када излази културни додатак 'El Paisa' 'Babelia'?”

„Чини се да је боље да се оглас појави у суботу, када новине чита више људи из света музике”, одвратила је млада жена и напоменула да је оглас већ плаћен, што је службеница огласног одељења потврдила.

Жена је изашла на улицу, Удахнула је прашњави мадридски ваздух у којем се већ осећала јара лета и казала за себе: „Seis meses de invierno han terminado. Seis meses de infierno comienzan.” („Шест месеци зиме је завршено. Почиње шест месеци пакла.”). Тог дана у Мадриду није било најтоплије ни у подне, ни у три поподне, већ у пет, када се банкарски службеници и шпијуни враћају с посла.

Дан касније – једне, за Лондон никако необичне среде – лето се још није осећало у Лондону. Једна млада трешња ипак је процветала на источној Pall Mall улици, али то нико није опазио. Неки старији човек, који је више личио на навијача на коњским тркама, него на музичког импресарија Алфреда Конрада, ступио је на врата огласног одељења листа „The Sun”. „Имам оглас за целу страну”, казао је службеници као да је погодио коња који ће победити тог дана у дербију. У огласу је стајало:

I HAVE NEVER PLAYED CONCERTS OUT OF FORCE. FOR ME, PLAYING WAS A MATTER OF CHOICE, AS WELL AS THE CURRENT DECISION TO FINISH IT IN TIME. THANK YOU FOR LISTENING TO ME AND GOODBYE. ALFRED KONRAD.

Онај што је личио на заклетог кладионичара, изашао је на улицу и у полугласу казао: „Један велики посао је завршен”. Можда је чак и звизнуо, али то ови редови не могу да потврде.

Оглас на немачком у листу „Курир” појавио се у уторак, оглас у новинама „The Sun” у четвртак, а оглас у „El Paisu”, како је било најповољније, у суботу – тако је и званично, на три језика, означен крај каријере једног великог пијанисте.

Алфред Конрад имао је дивну каријеру. Говорио је да је клавира волео страсно и да му је тај инструмент узвраћао љубављу. Конрад се, према сопственим речима, није могао похвалити да је био предодређен за пијанисту, па је отуд тврдио да љубав према клавиру код њега није стечена у младости већ одабрана разлозима интелекта и несазнајним путевима страсти. Где год је могао, Конрад је стално истицао како не потиче из музичке породице, није био чудо од детета, није јеврејског порекла и није из Источне Европе. Откуд онда такав снажан и самосвојан успон овог музичара у врхове светског пијанизма?

После шеснаесте године и неколико летњих курсева код пијанисте Едвина Фишера, Конрад се самостално развијао као пијаниста. Ова околност на посебан начин се одразила на његов музички развој. Препуштен сâм себи, изложен опасности да залута у беспуће дилетантизма, он је развио једну посебну осетљивост на звук, информисан однос према делу и дубоко личан приступ проблемима тумачења музичких композиција у трагању за идеалом уметничког израза аутора које изводи.

Ипак, након што су три огласа штампана у новинама (од којих ниједан примерак није купио, нити помислио да остави у личној архиви), све то више није било толико важно. Пијаниста је био сигуран да га сада чека нови живот. У ону суботу док је у Мадриду „инверно” смењивао „инферно”, пробудио се у свом кревету у Бечу сам. Био је срећан као мало кад дотад. Била је то једноставна људска срећа: што се пробудио, што је нови дан, што се пролеће осећа у Бечу; била је то срећа која се никако није могла поредити с оном када је одсвирао шест бисева на концерту у њујоршком Карнеги холу, или с оном када је за записе свих пет Бетовенових концерата од француских критичара добио „Grand Prix du Disque”.

Сада је припадао само себи и није више себично желео ниједан део себе да дарује другима. Изашао је на улицу, али тамо га је зауставила једна девојка. Казала му је: „Хер Конрад, како сте могли да завршите каријеру? Молим вас, вратите се. Прошле године била сам у на листи чекања за карту за ваш опроштајни концерт на Слацбуршким летњим играма. Нисам је добила. Никад вас више нећу чути живи!”

„Млада дамо”, одговорио јој је Конрад, „Волео бих да вас позовем у свој стан на трећем спрату и одсвирам исти програм само

за вас, али опростићете, ја не вежбама већ два месеца и плашим се да бих вас разочарао.”

Затим је само отишао. Помислио је када се удаљио и зашао у другу улицу иза угла да је можда био превише груб с том младом женом. А онда му се учинило да крај потиरे све моралне дилеме. Нема више ничега: ни за њега, ни за друге. Поклопац клавира заувек је спуштен и сви који желе да чују Конрада, могу да одаберу један од његових две стотине записа. Од Баха до Шенберга, па нек свако узме према наклоностима! Не, није био груб према тој девојци; било је само отворен, а то би требало да буде врлина.

С том мишљу отишао је до Водвиљског театра и на благајни која своје стаклено окно оперважено дрвеним резбаријама није мењала од 1932. године, купио карту за средину партера. Сада, као кад је био деран у Бечу, жели да ужива у лаким музичким жанровима. Доста му је намрштеног Бетовена и малоумног Шуберта; жели да се смеје, не, жели да се зацени од смеха када на сцени малени пуначки Купидон, кога глуми глумац-кепец посебно школован за ту улогу, погоди стрелом дебелу сопранисткињу „право у срце” и она запева: „О, мили мој, сада видим: ти најлепши си на свету...”

Када се вратио кући, с купљеном улазницом за водвиљску представу *Amor bestraf* (*Купидон кажњава*), у поштанском сандучету затекао је писмо. У писму је стајало:

„Хер Конрад, како сте могли да напустите каријеру! Па, ви имате само седамдесет пет година. У вашим годинама Владимир Хоровиц се 1978. тријумфално вратио на подијуме и наменио себи најблиставијих десет година на крају каријере. Артур Рубинштајн је са седамдесет пет, 1962. године први пут на снимцима оставио Бетовенове сонате 'Месечеву' и 'Les Adieux', на записима који се ни у ком случају не могу поредити с вашима.”

Ово је неки познавалац музике, биће чак неки од мојих критичара, помислио је пијаниста. Писмо је погледао до самог дна, али тамо није пронашао потпис. Вратио се на почетак, не знајући где се налазе корени тог самољубља у њему које га и даље није напустило, а за које је знао да ће тек када се растане с њим, поново бити слободан човек. Ипак, прошло је тек два месеца од како је напустио светлости рефлектора, тешио је себе и своју нарцисоидност и наставио с читањем.

„Хер Конрад. Снимили сте двадесет осам од тридесет две Бетовенове сонате. За име бога, вратите са барем да одсвирате те последње четири, а оне никако не спадају међу најтеже. Могли сте онако да одсвирате Бетовенову касну сонату у Ас-дуру, имали сте храбрости да заиграте на нотама Фуге у тој сонати као ђаво кад на Шабат удара копитама, а када сте стигли до инверзије Фуге,

постали сте анђео; могли сте онако да одсвирате последњу Бетовенову сонату и њен Ариосо донесете нам као неки чарлстон одсвиран у подруму цез клуба у Њу Орлеансу, а сада не можете да одсвирате Бетовенову Седму клавирску сонату из опуса 10. Нисте се ваљда уплашили њеног дугачког лаганог става?”

Да, да, помислио је пијаниста, ово је неки од мојих критичара.

„Па, драги мој Н. Н. Критичару”, почео је да пише одговор Конрад, „кад седнете пред нотни лист Клавирске сонате опус 10 број 3, то није питање страха или храбрости. Свирати Бетовенове клавирске сонате за мене је увек била ствар престижа. Свирао сам их само онда када сам осећао да сам на нивоу Бетовена. Догодило се то први пут 1972. када сам још био млад пијаниста...”

Застао је. Зашто је почео да пише писмо, кад не зна коме да га адресује, јер потписника оригиналног писма нема, а на коверти не стоји име адресанта?

Насмејао се, згужвао папир и бацио га у кош за папирне отпатке, који је сада стајао празан. Само четири године раније, ова канта за папирно смеће се празнила барем два пута дневно, јер је Конрад имао обичај да када је „на висини Бетовена”, током вежбања вреба мајсторове грешке, и када их не пронађе, бесно завитла нотни папир у ђубре као папирну гужву. Потом би упалио цигару – све је то био део ритуала – и казао себи „Лудвиг ван, врашки си добар композитор”. Извадио би затим згужвани нотни лист и исправио га провлачећи га преко ивице клавира. С тако избораног листа најбоље је видео ноте; у тим тренуцима дошле су му у посету његове најбоље солистичке креације. Овога пута, међутим, згужвани папир није извадио из канте за смеће.

Следећег дана није радио ништа. Исто као ни следећег. Као ни следећег...

Четвртог дана отишао је у музеј „Албертина” и дуго стајао пред Модиланијевим *Порџрејом Ханке Зборовске*. Видео је све светске музеје и стао пред сва ремек-дела сликарства. Увек је сматрао да је то важно за музичара, те је тражио да га поведу у сваки велики музеј у паузи између две пробе. Али тамо, у музеју, био је нервозан и нестрпљив. Хитао је од дела до дела, као гладни калфа у посластичарници који крадом од газде проба сваки колач.

Сада је имао времена да седи сатима испред *Порџреја Ханке Зборовске* и гледа слику педаљ по педаљ: Најпре Ханкину белу крагну, па њене очи и на крају тај издужени врат, који ће на наредним мајсторовим платнима постати све дужи и дужи као да Ханка болује од тајанствене болести која јој, с деценијама, главу трагично удаљава од тела.

Вратио се кући срећан. Читавог дана гледао је само једну слику. И уморио се. Био је већ стар, ма шта мислио о томе Владимир Хоровиц који се у његовим годинама тријумфално вратио на подијуме или Артур Рубинштајн који је 1962. са седамдесет пет...

Следећих дана зато изнова није радио ништа. Избегавао је излазак на улицу, јер се плашио да се вест о његовим огласима на три језика сада разгласила по читавом Бечу и Старом континету и да га пред вратима сигурно чека скуп поштовалаца који ће га, као јато врабаца, молити да им баца још мрвица са своје трпезе...

Трећег дана након таквог размишљања, изашао је још једном на улицу, али тамо није затекао никог осим пролећа које се населило у свакој бечкој „strasse” и „gasse”.

„Заборавили су ме”, казао је самом себи. „Немам више обожаваца. Чим престанете да стављате главу у лављу чељуст, тражи се други кротитељ...” Тако је говорио себи верујући да на тај начин задаје пресудни ударац свом самољубљу.

„Сада сам сâм и срећом и даље здрав”, помислио је помало неопрезно баш на дан када је планирао одлазак у Водвиљско позориште са картом за представу Амор бестрафт коју је купио прошле недеље када га је непозната девојка онако неувиђавно зауставила на улици.

Тог поподнева спремио се и кренуо у музичко позориште лаких нота. Није ставио кравату – бестрага са белим фракковима и белим лептир машинама, сада је пензионер, демобилисани војник музике који више не мора да носи круту униформу. Обукао је карирану кошуљу и пребацио сомотски сако преко. Само у једном детаљу још се одао као стари кицош који воли да га примете одевеног на посебан начин. За ревер сакоа прикачио је мајусну плишану црвену ружу – поклон принца Алберта од Монака и у томе није видео ни траг самољубља већ једино сентимент и сећање на драгог пријатеља.

Ушао је у Водвиљско позориште. Отцепили су му купон карте. Сео је на своје помало прашњаво гримизно седиште у средини партера и као деран почео да се смејуљи још пре почетка представе. Анђелчићи, заљубљени парови, флерт, љубавне забуне, мале обмане које се завршавају лажним олујама – све му је то недостајало толико година.

Светла су лагано угашена. Представа је почела. Чим се на сцени појавио чувени глумац-кепец у улози Купидона почео је да се смеје. Сад ће ступити и пуначка жртва његових марифетлука, мислио је чекајући примадону непристојно истичући њене пропорције у својој уобразиљи. Представа се међутим одвијала по заказаном реду препознавања и разоткривања: Купидон је најпре

„обрађивао” младића заљубљеног у главну јунакињу. Конрад се церекао као дете. Лупао се повремено длановима по коленима и закашљавао старачким кашљем када би се много засмејао.

А онда је на сцену ступила примадона, почела је свој говорни монолог, па запевала.

Од првог тренутка Конрад је осетио неке чудне, врло јаке емоције, налик иритацији, или чак гађењу које га тера на повраћање. Више му није било до обешечачког смејања. Његов трзај био је у вези с певањем примадоне. Након првих опажајних реакција следио је физички одговор на тај звук који је долазио из солисткињиних уста: бол, стезање у Конрадовим грудима, убрзани рад његовог срца.

Ово је посетиоца натерало на једину ствар: бег из тог позоришта, што даље од неиздржљивог начина на који примадона отвара уста. Устао је. Онима до себе казао је полугласом, као да је и он неки лик на сцени коме није добро због Купидонових работа: „Entschuldigen Sie bitte, ich muss raus. Ich fühle mich nicht wohl.” („Извините, молим вас, морам да изађем. Није ми добро.”) и истрчао из сале.

У ходнику се сабрао. Млада студенткиња која качи капуте, донела му је чашу воде. У даљини, из дворане, до њега је допирао гласан смех публике.

Идућег дана није желео да мисли ни на водвилско позориште, ни на Купидона, ни на солисткињу, све док у продавници „Billa” где је увек куповао хлеб, млеко и виршле, за касом није приметио нову касирку. И она је, неиздржљиво за њега, отвараола уста и имала глас тако продорне боје да је оставио оно што је купио и побегао неплаћеног рачуна.

Кроз недељу дана већ је знао да је болестан. Али, шта је корен његове болести?

Лекари који су му препоручени кренули су да се пењу завојитим степеницама његове старе бечке зграде. Нису на главама имали халбцилиндре, као они Кафкини јунаци, јер ово је ипак био двадесет први век. Улазили су у његов стан, представљали се као љубитељи његовог пијанизма и позивали се на своје бројне дипломе.

Најпре га је прегледао један познати бечки оториноларинголог-аудиолог. Био је то неки дугајлија доктор са пуним брковима негованим у јужноаустријском стилу. Након пажљивог прегледа металним ушним вијковима, казао му је:

„Мизофонија!”

И додао: „Хер Конрад, ви болујете од мизофоније. Зашто настаје ова болест, ми то још не знамо. Малтене сви испитаници

који болују од мизофоније и који имају тај проблем, наводе да већ од раног детињства почињу да буду иритирани неким звуком...”

„Је ли то озбиљно, докторе?“, прекинуо га је Конрад.

„Добра ствар је што је мизофонија у средишту истраживања последњих десет-петнаест година и сигурно ћемо, како време напредује, бити паметнији. У питању су испитивања слуха не би ли се мизофонија одвојила од неких других поремећаја, као што су тинитус, као што је хиперакузија, као што је регуртман, као што је аудитивна неуропатија”, одговорио је доктор. Конрад није знао које су то болести, али је већ чуо доктора. „Такође, пацијенте са мизофонијом треба да прегледа неуролог да би се искључила нека органска обољења, неуролошки поремећаји и томе слично. У том погледу, препоручио бих свог колегу др Герхарда, са Бечке клинике за...”

Доктор Герхард следећег дана успињао се спиралним степеништем. У оронулој бечкој згради где је хер Конрад живео на трећем спрату никад није било лифта и пијаниста је то сматрао привилегијом. Тако, међутим, није мислио неуролог доктор Герхард, који је био пуначке силуете и тешко се пењао завојитим степеницима, мучно вукући своју гломазну сенку по зиду.

Када се добро издихао, прегледао је пацијента.

„Хер Конрад, радује ме што као приврженик вашег свирања могу казати да не патите ни од каквих неуролошких обољења. Ипак, здрави нисте. Мизофонија је, знате, подмукла болест. Није довољно проучена. Ми, заправо, говоримо о аверзивном Павловљевом рефлексу који настаје приликом узнемирености и нарочито када се чује неки репетирајући звук. Ти звукови могу у младости да долазе од блиских особа: да ли су то родитељи, браћа или сестре, ђаво би га знао. Јесте ли у детињству имали неког сродника чији би вас говор терао на вриштање?”

„Не, колико ја знам.”

„А да можда ипак дође мој колега др Баумгартнер, неуропсихијатар са Бечке клинике за... Да вас погледа, онако сасвим приватно. То никако не значи да сте луди, Хер Конрад. Већ само да употпунимо дијагнозе нашег малог конзилијума... Да, свакако, да вам стојим на располагању... И, да не заборавим: клањам се вашој уметности”.

Не баш следећег, али два дана касније јајоликим степеништем Корадове намучене бечке настамбе пењао се доктор Баумгартнер. Он је био паучасте грађе, са дугачким и танким рукама и ногама, те је прескакао по два и три степеника одједном. На трећем спрату није се ни задихао. Пацијент га је дочекао љубазно. И овај доктор најпре му се захваљивао на његовој пијанистичкој уметности.

„Мизофонија није тешка, али је злоћудна болест”, наставио је др Баумгартнер. „Звук шкрипања креде по табли многим није пријатан, али то не значи да пате од мизофоније. Истраживања показују да су у случају мизофоније, звуци само окидач који у мозгу, односно у пределу који контролише емоције, изазивају одређене промене.”

„Докторе, ја имам седамдесет пет година искуства. Свестан сам да ми је потребна помоћ. Пређите на ствар. Без шећера, молим!”

„О, да, да, свакако”, казао је доктор и натукао наочаре округлог оквира више на нос. „Мизофонија врло често доноси удружене: анксиозност, депресију, као и опсесивно-компулзивни поремећај, чак некада сви ти знаци знају да буду својски маскирани. Тако да је добро у терапији овог синдрома, заправо, обратити пажњу на те случајеве. Једна од могућности за ваше излечење Хер Конрад јесте психотерапија која би отклонила ове ствари и довела до тога да вас уведемо у стање релаксираности.”

„Када ћемо почети с терапијом, докторе?”

„Кренули смо већ данас. Осим што сам неуропсихијатар, ја сам и бихејвиорални психолог. Ова прва сеанса је, да тако кажем, бесплатна, и заказана је због пријатељства са доктором Герхардом. Од следеће бих, ако разумете, морао да добијам неку награду, или да кажем накнаду”.

„Све ћу платити уредно. За моје концерте стално су куповане карте, и ја морам купити улазницу за ваш концерт. Кажите своју цену.”

И доктор Баумгартнер наставио је да долази и својим паучинастим ногама се пење на трећи спрат Конрадовог стана. Било је успона и падова у терапији. Било је преиспитивања и изненадних сазнања који су му стизали у ум као блескови просветљења. Конрад је спознао да је од мизофоније оболео још у детињству, иако ни после болних самоиспитивања није утврђено да је имао неке фамилијарне трауме које би га потакле на то. Болест је осетио као младић у неколико наврата када је с гађењем реаговао на глас неких школских другова, али како је он своје школовање завршио брзо и сам почео да се образује, није стигао да опази да је код њега реч о неком „аверзивном Павловљевом рефлексу”.

Последње што је недвосмислено на сеансама са доктором Баумгартнером утврђено јесте да је свирањем клавира и сталним присуством музике у својој глави, Конрад деценијама практично био имун на мизофоне реакције приликом сусрета с многим људима: у гардероби након концерта окружен својим обожаваоцима, у ресторанима са непристојно високим ценама оброка где је ручавао са интендантима концертних кућа, када је стално био на

путовањима и сусретао се с кондуктерима, стјуардесама и професионалним возачима лимузина, чак и у студију за снимање плоча где је било знатне вероватноће да неки цинични тонски техничар код њега изазове мизофоне нападе.

Доктор Баумгартнер на крају се руковао са својим пацијентом и срећан због знатне своте коју је зарадио „продајући улазнице” славном пацијенту, казао му и ово: „Па, драги мој, овом терапијом симптоми су знатно ублажени. Док не буде познат пут до потпуног излечења, као лекар саветујем вам да схватите да сте доживотни мизофоничар и да себи морате омогућити живот са што мање иритантних звукова или се – што би зацело волели сви ваши обожаваоци – поново имунизовати свирањем клавира. Забога, човече, па ви имате само седамдесет пет година. То је за пијанисту, да тако речем, ништа.”

Поздравили су се као стари знанци. Хер Баумгартнер се понудио да му помогне „у пола дана и у пола ноћи”, али је Конрад знао да се више неће видети. Сада је знао од чега болује и шта је лек.

Сео је поново за клавир и испред себе ставио ноте на којима је у врху писало: „Ludvig van Beethoven Klaviersonate No. 7, opus 10, номер 3”. Није сада било гужвања Бетовенових страница, није било паљења цигара (старац се пушења заувек одрекао), није било тражења грешака у уредном реду Бетовенових нота. Конрад ниједном није повикао: „Лудвиг ван, врашки си добар композитор”.

Пијаниста је овог пута вежбао с муком као да наставља терапије код доктора Баумгартнера. Болела га је лева шака након шест месеци одсуства вежбања, јагодице на прстима су му пуцале и из њих би цурила крв на црно-беле дирке. Понекад би застао и казао себи: „Не могу ја то поново”, али онда би настављао са још већим напором и стењањем да вежба. Након Сонате опус 7, Конрад је увежбао и остале три сонате које није свирао и тако употпунио свој Бетовенов циклус снимака.

Једног обичног уторка који је био онакав какав је обично у Бечу на прагу лета, телефоном је позвао свог агента у Лондону. Био је то онај више кладионичар него импресарио који је дао оглас у листу „The Sun” и који је, изашавши на улицу након предате последње Корадове објаве, за себе казао: „Један велики посао је завршен”, па можда и звизнуо, онако за себе.

Када је Конрад рекао да жели да му закаже Бетовеново вече у Лондону, с друге стране се чуо звук који је више личио на рушење онесвешћеног тела него на грубо седање на најближу столицу. „Хало...хало”, понављао је Конрадов глас из Беча. Тек после минут зачуо се глас његовог агента из Лондона и потврда да ће му концерт заказати. Док је спуштао слушалицу свог старинског телефона,

Конрад је чуо импресарија како говори: „Биће то... биће то највећа сензација после Хоровицевог повратка...” „Да, да, знам”, довикнуо је Конрад говорећи заправо слушалици која му је стајала у рукама на пола пута до виљушке чијим ће притиском веза с Лондоном бити прекинута.

Читаво лето прошло је Конраду у вежбању. Мало је излазио премда би већ поновно вежбање требало да га учини имуним на мизофоне нападе. Желео је и даље да буде опрезан. Нашао је једну девојку чије га отварање уста и глас нису иритирали. Она му је набављала намирнице у оближњој „Billi”. Тако је могао да буде пријатно затворен у свом стану. Бечка лета, која миришу на блато из дунавских врбака, ионако никад није волео. У августу му се учинило да је опет „онај стари”.

„Седамдесет пет, па то је ништа!”, казао је за себе.

Последњег дана септембра у Лондону је заказан велики „comeback” пијанисте Алфреда Конрада. Сви су били узбуђени пред концерт, осим солисте. Читав повратак он је и даље схватао као лекарски третман. Његов први велики испит био је излазак из стана. Намерно се до аеродрома одвезао приградским возом. Пажљиво је слушао говор путника у купеу и радостан приметио да га ни чија боја гласа, или било чије отварање уста не тера на повраћање или на убрзан рад срца.

Потом је имао пробу на аеродрому: приликом узимања бординг карте за авион, током безбедносног прегледа, у ресторану где је с многим путницима чекао свој лет... Када је допутовао у Лондон, осећао се као Радамес који се у последњој Вердијевој музичкој драми враћа у Египат. Поново се својим свиленим шакама љубазно руковао са својим музичким агентом, директором музичке сале, уредником музичког фестивала где ће бити главна звезда. На питања представника штампе одговарао је љубазно. „А за опроштајни оглас у новинама”, казао је помало расејано и махнуо руком, могу рећи само ово: „Ето, преварио сам се. Можете то сматрати тренутком изненадне немоћи”.

Последњег дана септембра, тачно у осам увече ставио је своје намучене шаке преко дирки клавира и без имало треме одсвирао почетне тонове сонате Опус 10, број 7: једно „де” десном руком праћено октавом „де-де” у левој руци... Било је суза, било је уздаха, било је гласних уздаха публике. Новине су наредног дана написале право „љубавно писмо” Конраду након његовог повратка.

Само једна особа са Конрадовог концерта изашла је незадовољна. Био је то онај критичар који га је не тако давно упитао: „Нисте се ваљда уплашили дугачког лаганог става клавирске сонате из опуса 10?”

Тај Н. Н. Критичар сада је почео ново писмо упућено Конраду: „Поштовани хер Конрад, био сам на вашем концерту у Лондону. Гушио сам се у емоцијама док сам заузимао место у сали и када сте у свом карактеристичном стилу изашли на сцену и сели за клавир, али онда су ми све емоције нагло спласнуле чим сте одсвирали оно једно „де” десном руком и октавну пратњу „де-де” левом. Како је концерт одмицао, схватио сам да ништа од ваше магије није остало међу вашим, некад чудесним, прстима. Расцепкане фразе, усамљене и махом позерске мисли, као да сте подигли прст увис и казали ’Пазите, ово је Бетовен’, и напослетку недовољно схватање целине које Бетовена може само да вређа... На крају концерта чинило ми се да се за клавиром осећате као неки затвореник, или још пре као болесник који лечи своје трауме свирајући Бетовена, а сви ми у публици треба да вам будемо сведоци успешно савладаних менталних и моторичких вежби. Вратите се у мир свог бечког стана, пре него што слика о вама буде темељно нарушена.”

Размишљао је тај Н. Н. Критичар још неко време, а онда је папир који је куцао на старинској писаћој машини, извадио, згужвао га и бацио у своју канту за папирне отпатке.

Конрад је за то време заказао свој Мадридски „волвер”, па пољски „powrót”, па на крају бечки „Rückkehr” („повратак”). Био је сигуран да је излечен и време стоји пред њим, али дворане су током месеци биле све празније и празније. Одговорио је свирањем у мањим местима, на летњим фестивалима и у камерним салама удаљених бања где још нису чули за његове проблеме.

Штампа, наивна и површна, каква је увек, и даље га је волела. Конрад се веома лако још једном уживео у улогу великог пијанисте, и готово је заборавио здравствене разлоге који су га вратили на подијуме. Иако је у музичком свету био изложен подсмесима, волео је да о свирању на клавиру говори с веома озбиљном студиозношћу.

Током концертне турнеје на летњим фестивалима у Швајцарској, за један швајцарски лист на француском казао је: „За већину извођача и практично за било коју врсту концертне публике нашег доба музика је веома озбиљна ствар. Од извођача се очекује да се издаје за хероја, диктатора, песника, заводника, чаробњака или беспомоћног посредника надахнућа. Извођење комичне музике тражи таквог извођача који ће имати храбрости да изазове мање страхопоштовања и да себе не узима одвећ озбиљно.”

За један други швајцарски лист, али на италијанском језику појаснио је своје стајалиште: „Треба поседовати посебан дар да би се комад одсвирао на хумористичан начин; но, бојим се да чак ни то није довољно: публици која очекује да ће присуствовати

религиозном обреду може измаћи пажњи да ће се нешто забавно десити осим ако је на неки видљив начин не подстакнете да се забави.”

И све у истом тону, сада пак за један швајцарски лист на немачком језику: „Признајем, очекивати од свирача док свира да зрачи весељем јесте превисоко постављен захтев. Проблем је у томе што многи извођачи услед потребе да се концентришу и услед нервне напетости попримају непотребно мрачан или намргођен израз лица, без обзира на то шта свирају.”

На крају је, славећи свој седамдесет шести рођендан, Конрад прогласио да ће одсад свирати само „комичну класичну музику” пошто она није нашла још свог правог тумача и репрезента. Смех с којим су одговорили практично сви око њега, протумачио је попут старца: као израз одобравања своје околине, а не као омаловавање.

Најважније од свега јесте то да је био излечен, да је био нов. Свирао је тако све док га на последњем концерту није покосила мождана кап. Пао је преко клавира. Нескладно је и нимало комично одјекнуо последњи акорд његове шаке из које се већ повукао живот.

Био је то крај за некада великог пијанисту Алфреда Конрада. Интервју који је дао за сутрашњи број бечког „Курира” као да нико није прочитао. Тамо је Конрад још једном, лажно умујући, рекао: „Први тактови једне класичне композиције одређују њено целокупно расположење. Хумор показује да је свет апсурдан и да се против апсурда лакше боримо ако се окренемо његовој смешној страни. Али, авај, свет је тако проклето озбиљан. Извођач, пре него што одсвира први хумористични тон, треба публици да упути дискретан знак: ’Пажња! Почињемо с враголијом’. То ја чиним на сваком концерту, и мислим да ћу то чинити још много година.”